

קשיי פוריות

משנה יבמות ו, ו

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל
גירשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים ואם הפילה מונה משעה שהפילה

תוספתא יבמות ח, ה-ו

הלכה ה

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל **אלא יוציא ויתן כתובה** שמא לא זכה
ליבנות ממנה ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנא' מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען
לפי דרכנו למדנו שאין ישיבת חוצה לארץ עולה (כ"י ערפורט – להן) מן המניין

הלכה ו

מי שהיה בעלה זקן או חולה או שהיתה היא חולה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין או שהלך
בעלה למדינת הים אין עולין לה מן המניין גרשה תלך ותנשא לאחר שמא לא זכת ליבנות ממנה ועד
כמה מותרת להנשא עד שלשה יתר על כן לא תנשא אלא למי שיש לו אשה ובנים הא אם נשאת
למי שאין לו אשה ובנים תצא שלא בכתובה מפני שנשואיה נשואי טעות

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א

ד"א נגילה ונשמחה בך, תמן תנינן נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי
ליבטל, אמר רבי אידי מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, אתון גבי
ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבקא דין מדין אמר להון חייכון כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל
ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה, הלכו בדרכיו ועשו לעצמן י"ט ועשו
סעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי, כיון שנתיישבה דעתו עליו אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי
בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך, מה עשתה היא לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה
להם שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא, בחצי הלילה ננער משנתיה כיון דפג חמריה
אמר לה בתי היכן אני נתון אמרה ליה בבית אבא אמר לה מה לי לבית אביך, אמרה ליה ולא כך
אמרת לי בערב כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך אין חפץ טוב לי בעולם יותר
ממך, הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו ללמדך מה הקדוש ברוך
הוא פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות, והרי דברים קל וחומר ומה אם בשר ודם על שאמר
לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המכחים לישועת הקדוש ברוך הוא
בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה עאכ"ו, הוי נגילה ונשמחה בך

בראשית רבה מה ג

מקץ עשר שנים לשבת אברם וגו' ר' אמי בשם ריש לקיש מניין תנינן נשא אשה ושהה עימה עשר
שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל מן הכא מקץ עשר שנים, הדא אמרה **ישיבתו** בחוצה לארץ אינה
עולה מן המיניין.

ירושלמי יבמות ו ו

ר' אמי בשם רבי שמעון בן לקיש טעמא דהן תנייא מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען צא
שנים שעשה בחוצה לארץ ותני כן חלתה היא או שחלה הוא או שהלך לו למדינת הים אין עולין

... היו לה בנים ומתו מונה משעת מיתה

רש"י בראשית טז ג

לשבת אברם וגו' - מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, עד שיבא לארץ ישראל :

רמב"ן בראשית טז ג

40

(ג) מקץ עשר שנים - מועד הקבוע לאשה ששהתה עם בעלה י' שנים ולא ילדה חייב לישא אחרת. לשבת אברם בארץ כנען, מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שבא לארץ ישראל, לשון רש"י. והטעם הזה איננו יפה שישבת חוצה לארץ הלכה פסוקה היא **שאינה עולה לשום אדם בעולם**, ומשנה ששנינו בה (יבמות סד א) בכל אדם היא. ואם היה מפני ההבטחה הזו לאברם היתה עולה לשאר האנשים :

45

וכבר טעו בה גם כן מן המפרשים טעות אחרת, שאמרו שאין דין היושב בחוצה לארץ להוציא האשה ששהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ולא שישא אחרת. ואין הענין כן, אבל הכוונה לומר שאם היה אדם עם אשתו בחוצה לארץ חמש או עשר שנים ובאו לארץ ישראל, שנותנין להם זמן עשר שנים מעת ביאתם לארץ **אולי בזכות הארץ יבנו**. וכן עשו אברהם ושרה, מנו מעת בואם שם :

אור זרוע ח"א תרנג

50

[ה] והני מילי שאמרנו שחייב להוציאה כששהה עשר שנים ולא ילדה הני מילי בא"י אבל בח"ל אפי' שהה עמה שנים מרובות אינו חייב להוציאה (דתנינן) [דתלינן] דבעון חו"ל הן עקורין כדת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ויוציא ויתן כתוב' שמא לא זכה ליבנות ממנה ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין פ"י מקץ עשר שנים בא על הגר והאי דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שם שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו דשמא משום בעון חו"ל הם עקורין. וסיוס הברייתא לפיכך היה הוא חולה או שחלתה היא או שהיו שניהם חבושי' בבית האיסורין/האסורין/ אינו עולה לו מן המנין פ"י לפיכך הואיל וקא חזינו שאין ישיבת חו"ל מן המנין דתלינן בכל דבר המונעה מן ההריון. אפילו בא"י היכא שחלו או שהיו חבושים בבית האיסורין/האסורין/ אינו עולה לו מן המנין ואין כופין אותו להוציא ומסתבר לי דאפי' לדידן דאית לן גזירת רבי' גרשום זצ"ל שאינו יכול לישא אשה אחרת אפ"ה אין כופין אותו להוציא דהואיל דבעון חו"ל תלינן ואין שייך כאן לומר לא זכה להבנות מזאת דוקא

55

60

חידושי הרמב"ן יבמות סד א

ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין לפי' וכו'.

65

יש לפרש דלאו לדורות קאמר, אלא אברהם עקור היה ולא זכה בחוצה לארץ לבנים דכתיב לך לך מארצך ואעשך לגוי גדול, וכשבא לארץ מקום שהובטח להיות לו זרע שהה עמה עשר שנים וכיון שלא ילדה אמר לא זכה ליבנות הימנה ונשא הגר, לפיכך היה חולה אין עולה להם מן המנין ואין אומרים כיון שעמדו אחר כן ביחד אילמלא זוכין ליבנות מיד נפקדין שהרי נשתהו עשר שנים, אלא עשר שנים כולן ראויין לפקידה בעינן, אבל לדורים בחוצה לארץ ודאי אם שהה עשר שנים כופין אותו להוציא, וכן כתב רש"י ז"ל בפירוש התורה מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא נאמר לו אעשך לגוי גדול עד שבא לארץ ישראל.

70

וכתב הרב אב ב"ד ז"ל והאידנא עבדי מעשה ואפילו בחוצה לארץ, ורבואתא פסקו דאפילו בחוצה לארץ, ומשמע דמסתברא להו דכי אמרינן [אין] ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין באדם שרגיל לישוב בארץ ויצא לחוצה לארץ וחזר לארץ דמאי דעבד בחוצה לארץ לא סליק ליה, ומשמע נמי מדכתיב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן כדאמרינן בסדר עולם חזר ועשה חמש שנים בחרן לאחר שנדבר עמו בין הבתרים לאחר חמש שנים של חרן חזר לארץ כנען ומכי חזר דהוה בר שבעין וחמש עד דנסיב הגר עשר שנים הוה כדכתיב ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם. ומסתברא נמי דאפילו בח"ל מפקינן, זה נוסח דברי הרב ז"ל, ולא הוצרך לכל זה, אלא י"ל שמי ששהה עם אשתו בחוצה לארץ ובא לו לארץ אין ישיבת ח"ל עולה לו מן המנין שמא זכות ארץ ישראל תעמוד לו, אבל לדורים בחוצה לארץ ודאי אם שהו עשר שנים ולא זכו, לעולם לא יזכה ליבנות הימנה וכופין אותו להוציא.

רשב"א יבמות סד א

מתני' ואם הפילה מונה משעה שהפילה. פירשו בירושלמי דה"ה להיו לה בנים ומתו דגרסינן התם היו לה בנים ומתו מונה משעה שמתו, ומדקתני במתני' ולא ילדה משמע דוקא כל שלא ילדה הא ילדה ויש לה ולד חי ואפי' אחד אין כופין אותו להוציא ואע"פ שמוציאין ממנו זו שלא ילדה כלל עד שיהיו לו זכר ונקבה מאחרת מ"מ כיון שילדה לו זו אין מוציאין אותה ממנו. ואפשר דלא ילדה לו דקתני כדי שיעור פריה ורביה קאמר וארישא סמך דתני לא יבטל מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים ועלה קתני לא ילדה לו כלומר כאותו שיעור, והראשון נראה לי עיקר.

.... והר"א אב"ד ז"ל פירש ... וכדבריו נראה בירושלמי דגרסינן התם צא מהם שנים שעשה בחוצה לארץ ותני כן חלה הוא או שחלתה היא או שהלך לו למדינת הים אין עולין. ויש מפרשים דמי ששהה עם אשתו בחוץ לארץ ובא לו לארץ אין ישיבת חוץ לארץ עולה לו ואין כופין אותו להוציא עד שישא עמה בארץ עשר שנים דשמא זכות הארץ תעמוד להם.

חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף סד עמוד א

מתני' נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל. פי' ולא ילדה לאו דוקא אלא ה"ה אם היו לו בנים ומתו מונה משעה שמתו, ויש שפי' דכל שילדה לו אפילו ולד אחד שהוא חי אין כופין אותו לגרש דהא ולא ילדה לו קתני, ואחרים פי' דכל שלא ילדה לו זכר ונקבה קתני וארישא קאי דהא אמרינן דלאו דוקא קתני ולא ילדה, הלכך אם ילדה לו ולד אחד ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה לו אינו רשאי לבטל ואם מת אותו ולד אין מונים משעה שמת אלא משעה שפסקה מלדת, ונראין דברים שלא אמרו אלא שלא ילדה או שהיא מפלת נפלים וכדאיתא בגמ', אבל מפני שאינה יולדת אלא או כולם זכרים או כולם נקבות אין כופין אותו לומר שמא לא זכה ליבנות הימנה מצות פריה ורביה דמאן לימא לן כי האשה האחרת תלד לו זכר או נקבה וזה דבר פשוט והכי ריהטא כלה סוגיא.

אינו רשאי לבטל אלא יוציא ויתן כתובה. פי' נקט אינו רשאי כי אע"פ שהוא רוצה לעמוד עמה כופין אותו לגרש מפני קיום מצות פריה ורביה כמו שכופין על שאר מצות, ואם האשה טוענת שלא תצא אלא שישא אשה אחרת עליה יכול הוא לומר כל כמה דאגידא בי לא יהבי לי אחריתי וכדאיתא בפרק אע"פ (ס"ד א'), ומיהו אם שניהם מתרצים בדבר והוא נושא אשה אחרת אין ב"ד כופין אותו לגרש וה"ה בעל כרחא אם נשא אשה אחרת ויכול(ת) למיקם בספוקיהו, וכן כל שיש לו בנים מאשה אחרת ואפילו מפנויה כיון שקיים מצות פריה ורביה רשאי הוא לבטל דמשום דר' יהושע אין כופין אותו לגרש את אשתו אלא אם רצה ישא אשה אחרת משום ולערב אל תנח ירך,

ואע"פ שהחרים רבינו גרשום ז"ל בישיבת כמה חכמים שלא ישא אדם אשה על אשתו בכי הא לא תקן רבינו ז"ל וכן כתבו רבני צרפת בתשובה, ותדע דתניא לקמן שאם נשאת לראשון ולשני ולא ילדה לו לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים, הא למי שיש לו בנים תנשא ותטול כתובתה דכיון שיש לו בנים אין כאן מקח טעות כלל וסתמא קתני לה ואפילו לר' יהושע, ומינה דכיון שנשא [נ"א: אשה] אין כופין אותו לגרש כלל.

115

ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין. פי' לאו למימרא שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין לדברים בחו"ל, דא"כ בטלת תורת משנה זו וכלה סוגיא דעלה מבני בבל והא לא אפשר דתהוי כלה שמעתא לבני א"י, ועוד דמצות פריה ורביה חובת הגוף שנוהגת בכ"מ ואם עון הארץ גורם היאך נוהגת בחו"ל, אלא אין הדברים האלו אמורים אלא באברהם אבינו כדפרש"י ז"ל בפ"י החומש לפי שאברהם אבינו עקור היה ולא זכה ליבנות עד שיעלה לארץ שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול אלא בארץ, ומייתי לה השתא ללמדנו דזמן הראוי לפקידה בעינן דנשמע מינה מאי דקתני סיפא שאם היה אחד מהם חולה או חבוש בבית האסורים שלא יעלה לו מן המנין, ועי"ל כמו שכתב ר"י ז"ל שאם עלה שום אדם מחוצה לארץ לא"י שלא יעלה לו מה שדר בחוצה לארץ כלל ואפילו דר כמה שנים כי אולי בזכות הארץ יבנה ממנה ומונה משעת כניסתו לא"י עשרת שנים כשם שמנה אברהם אבינו אחר שנכנס לארץ וכן נר' בתוס' מרבינו הרב ה"ר ז"ל.

125

שו"ת הריב"ש סימן טו

אמנם, כל זה שורת הדין לפי הגמ', אבל מה נעשה שלא ראינו בימינו, ולא שמענו מכמה דורות ב"ד שנוקק לזה, לכופ ולהוציא באשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה, או שהיא זקנה, ואף אם אין לו בנים ; ומן הדין היה לב"ד לכופ אותו או להוציאה או לקחת עליה אשה בת בנים.

ואפי' אם יש לו כמה זכרים עדיין לא קיים מצות פריה ורביה אם אין לו זכר ונקבה, כדברי ב"ה, וכמש"כ למעלה. ואף אם נאמר, דכל שיש לו ממנה ולד של קיימא, אין כופין להוציא. כי כן דעת קצת מפרשים ז"ל, דדוקא קתני מתני' שהתה עשר שנים ולא ילדה, הא אם ילדה ולד של קיימא, אף על פי שעדיין לא קיים מצות פו"ר = פריה ורביה =, מ"מ אין כופין להוציא היינו דוקא בשהתה עשר שנים, שעדיין לא הוחזקה בעקרה, ואפשר שתלד לו עוד, שהרי כבר זכה ליבנות ממנה. אבל בזקנה, שאין לה תקנה, אף על פי שילדה לו, כיון שאין לו בנים כשעור הצריך לקיום המצוה, כופין להוציא. אין צ"ל לדעת מי שאומר דשהתה עשר שנים ולא ילדה ארישא קאי, כלומר שלא ילדה השעור הצריך, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וכן לא ראינו ב"ד שנוקק למחות במי שנושא קטנה, ואף על פי שהגיע הוא לפרק חיוב פו"ר = פריה ורביה =, ואין לו בנים, ואף על פי שדינה כזקנה כמש"כ הר"ם ז"ל. ואפי' מי שיש לו בנים, אין לו לישא קטנה ; כמ"ש (בפ' כל היד יג):

דהני דנסבי קטנות מעכבין את המשיח. וכ"א = וכן אמרו = (קדושין מא): אסור לאדם שיקדש את בתו עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה ; ומימינו לא ראינו מי שמיחה בזה. וכן בבת כהן או בת תלמיד חכם לעם הארץ, וכן בת ע"ה לת"ח. ולזה, אם היו ב"ד נזקקין לדקדק ע"פ שורת הדין בענייני הזווגים לכפותם, היו צריכין לכפות את כלם, ורוב הנשים הבאות בימים היו יוצאות ונוטלת כתובה ונדוניא, וליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא, ותרבה הקטטה והמריבה. ולזה העלימו חכמי הדורות את עיניהם בענייני הזווגין, שלא למנעם, אין צ"ל שלא להפרידם, כל ששניהם רוצים, ואין בנשואין ההם לא משום ערוה, ולא משום אסור קדושה. ודי להם לדונם ע"פ הדין כשיש מחלוקת בין איש לאשתו על זה, ונגשו אל המשפט ושפטום ע"פ התורה.

130

135

140

145